TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 6, Sayı: 22, Eylül 2019, s. 207-218

Emre ÇELİK

Şırnak Üniversitesi Uluslararası Ticaret ve Finans Yüksek Lisans Öğrencisi, emre-
celik2007@hotmail.com

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN EKONOMİK ETKİLERİ ve TÜRKİYEYE GELEN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Özet

Günümüz dünyasında, sermayenin küreselleşmesi ile birlikte, bir firmanın ülkesinin sınırları dışında üretim yapması veya ülkesi dışındaki topraklarda üretim tesisi satın alması gibi fikirler uygulanabilirlik açısından git gide ivme kazanmıştır. Özellikle gelişmiş ülkelerdeki firmaların, gelişme yolundaki ülkelere doğru, doğrudan yabancı yatırım akışının hızlanmasında, şirketlerin gelirlerini maksimize etme fikriyle ile ilgilidir.

Gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik kalkınma sürecindeki en önemli engellerinden birisi, ülke içindeki tasarrufların az olmasından dolayı birikimlerin yetersizliğidir. Özellikle az gelişmiş ülkelerde milli gelirin düşük olması, devletin yatırım politikalarının azalmasına yol açar. Bu gibi durumlar karşısında, doğrudan yabancı sermayenin önemi git gide artmaktadır.

Doğrudan yabancı yatırımlar genelde çok uluslu şirketler aracılığı ile yürütülür. Birden fazla ülkede faaliyet yürüten şirketlerin birkaçı; Wal –Mart Stores(perakende sektörü), Shell (petrol sektörü), Exxon Mobil(petrol sektörü) , BP(petrol sektörü), Toyota Motor (motorlu taşıtlar), Sinopec (petrol ve kimya) olarak sayabiliriz. Bu gibi firmaların toplam satışları birçok devletin ihracatından fazla olup, uluslararası finans piyasasını da bu şirketler yönlendirir.

Doğrudan yabancı sermayenin dünyada yaygınlaşması 1950'lere rastlarsa da ülkemize 2000 yılından sonra hatırı sayılır miktarda doğrudan yabancı sermaye girişi olmuştur. 2001 krizinde birçok banka yabancılar tarafından satın alınmıştır. Gelen yatırımlar, telekomünikasyon başta olmak üzere özelleştirmeler yoluyla, şirketlerin birleşmeleri ve gayrimenkul satın alımı gibi alanlarda yoğunlaşmıştır.

2018 sonu itibariyle, dünyadaki doğrudan yabancı sermayenin %1'ine isabet eden kısmı ülkemizde yatırım yapmıştır. Son 10 yıldır ülkemize gelen doğrudan yabancı yatırımcı sayısındaki artış, getirdiği sermaye ile karşılaştırıldığında ülkemizin birçok doğrudan yabancı yatırım çeken ülkenin gerisinde kaldığı çalışmadaki tablolardan da anlaşılabacaktır.

Anahtar Kelimeler: Doğrudan Yabancı Yatırım, Gelişme Yolundaki Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımın Önemi, Çok Uluslu Şirketler, Türkiye'ye Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar

THE ECONOMICAL IMPACT OF FOREIGN DIRECT INVESTMENTS AND 'THE FOREIGN DIRECT INVESTMENTS IN TURKEY'

Abstract

In today's World, with the globalization of capital, making production outside of the borders or ideas such as purchasing a factory, outside of the home-country- has become possible for the companies. Specially in developed countries, the cost of production for the domestic market, gets more unaffordable. For the purpose of producing goods at a cheaper cost, companies searching for new markets to improve their levels of operating profit.

In accordance of this situation, there is an increase in direct investments from developed to developing countries. One of the most important barriers in the process of economic development, in developing countries, is lack of savings therefore not having enough accumulation. Especially in less developed countries with lower national income leads to a decrease of the state's investment policies, increases the importance of direct foreign investment even more.

Generally, foreign direct investment managed by multinational companies. Wall –Mart Stores (retail sector), Shell (oil industry), Exxon Mobil (Oil industry), BP(oil industry),Toyota Motor(Motor Vehicles), Sinopec (Petroleum and Chemicals) can be counted as examples of multinational companies that operate in more than one country. Such companies direct the international financial market. The total sales revenue of these companies are more than the incomes of exports of many countries.

Direct foreign investment applied in the world, after 1950's but in Turkey foreign direct investment idea appears only after 2000's. During the 2001 crisis, many banks were purchased by foreign companies. Inbound investments focused on telecommunication and real estate either by merging the companies or purchasing them through the privatisation.

As of the end of 2018, 1% of the foreign direct capital in the world has invested in our country. The increase in the number of foreign direct investors coming to our country for the last 10 years will be understood from the tables in the study, where our country lags behind many of the countries attracting foreign direct investment.

Keywords: Foreign Direct Investment, Foreign Direct Investment Development Path of Importance in the country, Multinational Corporations, Turkey Incoming Foreign Direct Investment

GİRİŞ

Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Etkileri

Doğrudan yabancı yatırım ifadesi, yabancı bir ülkede bir firmanın satın alınması veya mevcut şirketin kuruluş sermayesinin, en az %10 ve daha fazla hissesine sahip olunması ya da firmanın yönetiminde söz sahibi olunması durumlarında kullanılmaktadır. Mevcut bir şirketin sermayesini arttırmak, teknolojisini ilerletmek ve işletmecilik bilgisini planlayarak, yatırımları içine alacak şekilde firmanın hedeflerinin belirlenmesi, doğrudan yabancı yatırımların özelliklerindendir. (Seyitoğlu,2007:598)

Gelişmiş ülkelerdeki iç piyasa da üretim maliyetinin pahalılaşması, firmaların yeni pazarlara açılarak daha ucuz maliyetle eşya üretimini hedeflemeleri, işletme kârlarının artmasına olanak sağlayacaktır. Özellikle gelişmiş ülkelerde biriken sermaye, kar amacı ile gelişmekte olan ülkeleri tercih eder. Zira bir yandan ucuz iş gücü, kaliteli üretim sonucunda yüksek gelir sağlarken, diğer yandan da bu süreçle birlikte üretilen mallar için hazır bir pazarın bulunmuş olması bu tür yatırımları giderek daha da cazip hale getirmiştir. Yatırımcının bir ülkeye ayak basmasında en temel amaç kâr etmek gibi gözükse de, ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik istikrarı yabancı yatırımcılar için bir bütün olarak gözlemlenir. Uluslararası yatırımcının bir ülkede yatırım yapıp yapmamasını etkileyen bir çok kriter vardır. Piyasa büyüklüğü, üretim kaynaklarının ve tedarikçinin çeşitliliği ve maliyeti, ülkenin jeostratejik konumu gibi ekonomik ölçütler dışında, ülkenin demokratik bir şekilde yönetilip yönetilmemesi, merkez bankasının bağımsız olup-olmaması, çıkabilecek politik istikrarsızlıklar yatırımcının bir ülkeyi seçip seçmemesinde önemli kriterlerdendir.

Az gelişmiş ülkelerin, kalkınmalarını gerçekleştirebilmek için, milli gelirlerinin önemli bir kısmını yatırıma ayırmaları gerekir. Yatırımların kaynağını ise tasarruflar oluşturur. Yüksek bir yatırım, tasarrufların birikimine bağlıdır. Ancak milli gelir düşük olduğu için, yatırımlar hedeflendiği gibi olmaz (M.Şimşek,S.Behdioğlu,2006:48). Bu gibi ülkelerde döviz rezervi sabitken, ülkeye yeni döviz girdisi sağlamak, öncelikle yurt dışı borçların ödenmesinde (ödemeler dengesi açıklarının kapatılmasında) önemlidir. Bu gibi ülkelerde ek döviz girdisi sağlanamaz ise, döviz rezervlerinin azaldığı durumlarda döviz kuru yükselir gayrisafı yurt içi hâsıla düşer.(GSYİH: Bir ülke sınırları içerisinde belli bir zaman içinde, üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin değeridir.) GSYİH düşerse insanların alım gücü düşer ve negatif beklenti söz konusu olur. Ülkede yatırımlar ertelenir veya azalır; fiyatlar artar, fiyatların artışı istihdamın azalmasına bu da ekonomik krize yol açar.

Doğrudan yabancı yatırımlar ile ülkeye giren döviz, az gelişmiş ülkelerin nefes almasına vesile olur. Bu yatırımlarla birlikte iç piyasaya ilave dış kaynak girer, gelen sermaye sonrasında elde edilen kârların belli bir bölümünün yeniden yatırımlara yönlendirmesiyle, yatırım yapılan ülkenin üretim kapasitesinin genişlemesine olanak sağlar. Firma üretim faaliyetlerine başladığında, üretiminin bir kısmını ihraç edebilir ya da ithal ikamesinde kullanabilir(Arkan, 2006, 41-42).

Doğrudan yabancı yatırımlar ülkenin verimliliğin artmasına, işletmelerin modernleşmesine, maliyetlerin düşmesine, teknolojinin gelişmesine ve istihdama katkıda

TİDSAD

bulunur (Karluk, 1983, 209). Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse, bir fabrika kurmak üretimi arttırır. Fabrikanın ürün çıktısında kullanmak için iç piyasadan satın aldığı yarı mamul ürünler iç piyasadaki yerli tüccara nefes aldırır. Bu döngü ekonominin canlanması açısından da çok önemlidir. Neticede açılan fabrikalar da istihdam sağlanacak bölgede işsizlik azalacaktır. Çalışanların barınma ihtiyacına cevaben fabrika çevresinde evler ve yeme- içme ihtiyacını karşılanabileceği çarşı ve alışveriş merkezleri açılacaktır. Çalışanların çocukları için okullar ve aileleri için sağlık kuruluşları, sosyal tesisler gibi yatırımlar bu fabrika çevresinde yerini alarak, o mahallede pozitif dışsalılık yani bir ekonomik birimin üretim veya tüketim faaliyetinin, çevresindeki diğer birimleri olumlu etkilemesi sonucu ortaya çıkan genel fayda durumu yaratacaktır. Fabrika çevresinin yaşanabilir bir atmosfere bürünmesi, çevresinin önemli bir cazibe merkezi haline gelebilmesine vesile olacaktır. Buna örnek olarak Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.'nin Kocaeli Gölcük'te açılan fabrikası'nın çevresinde oluşan yapılanmayı verebiliriz.

Yukarıda sayılan nedenlerle, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler, doğrudan yabancı yatırımları kendilerine çekebilmek için büyük çaba harcamaktadırlar. Ancak doğrudan yabancı yatırımların olumlu etkilerinin yanında, kurulan yeni işletmelerin kendi ileri teknolojileri ile gelmeleri sonucunda oluşan dezavantajlar da mevcuttur. Gelişme yolundaki ülke, teknolojsi ile kendisine gelen ülkeye bağımlı hale gelebilir. Bu yerli yatırımcıyı baskılayarak, yabancı yatırımcının güç haline gelip tekelleşmesine neden olabilmektedir. Yabancı sermaye yatırım yapılan ülkeye belli bir plan dâhilinde sokulmazsa, mevcut ülkenin önemli sektörlerini baskı altına alarak, onları siyasi ve ekonomik tehdit altına alabilir.

Gelen yatırımcının uzun vadede firma gelirini, kendi ülkesine transfer etmesi neticesinde, ülkeden döviz çıkışı artar; bu durumda yurt dışı döviz ödemelerinde sıkıntı yaratabilir. Buna ilave olarak, doğrudan yabancı yatırımcının elindeki büyük sermaye ve teknoloji bilgisi, yatırım yapılan ülkede haksız rekabete sebep olabilir. Ülke ekonomisindeki önemli sektörleri ele geçirilerek ekonomiyi kontrol altına alabilir. Yerli şirketlerin devasa çok uluslu şirketlerle rekabet edemeyerek elden çıkması veya yok olması gibi sorunlar çıkabilir. Bunun için de, sektörel bazda seçici olup, doğru firmalara teşvikler verilerek, ülkeye gelecek firmalar arasından güvenilir yabancı yatırımcı tercih edilmelidir.

Doğrudan Yabancı Yatırımların Dünyadaki Eğilimi

Dünyanın doğrudan yabancı yatırımcı ile tanışması 2. Dünya savaşı sonrasını bulur. Özellikle Avrupa Birliği'nin kurulması bu yatırımları arttırmış, ABD'den Avrupa'ya yabancı yatırımlar gelmiştir. Sonrasında dünyada petrol krizinin patlak vermesi, bu yatırımların artışını yavaşlatmıştır. İncelendiğinde bu dönemdeki yatırımların çoğunlukla ABD kaynaklı olduğu görülecektir.

1980'li yıllardan sonra, doğrudan yabancı sermaye yatırımları hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır. Rusya'nın kurulmasından sonra, bu ülkeye ve Doğu Avrupa bloku ülkelerine, yabancı sermaye yatırımlarında gözle görünür bir artış gerçekleşmiştir. Doğrudan yabancı yatırım sermayesinin yüzde 75 'inden fazlası ise Almanya, Japonya, ABD, İngiltere ve Fransa tarafından yapılmaktadır. ABD en yüksek yabancı yatırımı çeken ülkedir. Son yıllarda özellikle Avrupa'dan Çin ve Hong Kong'a akın akın doğrudan yabancı sermaye yatırımı gitmiştir. Bunun sebebid e bu ülkelerde ucuz, yoğun ve nitelikli işgücü olmasından gelir. Dünyada isim yapmış

şirketler AR-GE çalışmalarını arttırarak, önemli bir pazar olarak gördükleri Hindistan'a ve Singapur'a yatırım fikirlerini duyurmuşlardır.

Doğrudan yabancı yatırımlar genelde çok uluslu şirketler aracılığı ile yürütülür. Bunlar merkeze bağlı şirket, şube veya yavru şirket olarak yönetilir. Birden fazla ülkede faaliyet yürüten şirketlerin bir kaçını ; Wal –Mart Stores(perakende sektörü), Shell (petrol sektörü), Exxon Mobil(petrol sektörü) , BP(petrol sektörü), Toyota Motor (Motorlu taşıtlar), Sinopec (petrol ve kimya) olarak sayabiliriz. Bu gibi firmaların toplam satışları birçok devletin ihracatından fazla olup, uluslararası finans piyasasını da bu şirketler yönlendirir. Özellikle çok uluslu şirketler için, yatırım yapacakları ülkenin yasaları ile şirketlerin büyüme stratejileri arasında önemli bir ilişki vardır. Şirketler bu anlamda yatırım yapacakları ülkenin yasalarını yakından incelerler.

Tablo 1: Global UDY (Uluslararası Doğrudan Yatırım) Akışları ve Yatırımlar (2017)

	GELİŞMİŞ ÜLKELER		GELİŞMEKTE OLAN ASYA		LATİN AMERİKA VE KARAYİPLER	
	Ülke	Tutar (Milyar \$)	Ülke	Tutar (Milyar \$)	Ülke	Tutar (Milyar \$)
En Çok UDY Çeken Ülkeler (2017)	1ABD	275	1Çin	136	1Brezilya	63
	2Hollanda	58	2Hong Kong, Çin	104	2Meksika	30
	3Fransa	50	3Singapur	62	3Kolombiya	15
	4Avustralya	46	4Hindistan	40	4Arjantin	12
	5İsviçre	41	Güney Kore Cumhuriyeti	17	5Peru	7
En Çok Yatırım Yapan Ülkeler (2017)	1ABD	342	1Çin	125	1Şili	5
	2Japonya	160	2Hong Kong, Çin	83	2Kolombiya	4
	3İngiltere	100	Güney Kore Cumhuriyeti	32	3Venezuela	2
	4Almanya	82	4Singapur	25	4Arjantin	1
	5Kanada	77	5Tayland	19	5Peru	0,3

Kaynak : Yased

Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Osmanlı İmparatorluğu’ndan kalan kapitülasyonlar çerçevesinde, kamu hizmetleri ve doğal kaynakların işletilmesi yabancı sermayenin elindeydi. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda, öncelikle bu yabancı sermayeli şirketleri millileştirdi.(H.Bal,D.Göz,2010:458) Sonrasında 1950’li yıllara kadar yabancı sermayenin ülkemizde yatırım yapmasıyla ilgili herhangi bir tutum izlenmemiştir. 1950’lerden sonra ABD’den askeri ve mali yardım sağlanması ve savaş sonrası oluşan kutuplaşma neticesinde ülkemizde kapitalist sistemin içinde yer almıştır. Bu süreçte yabancı yatırımcıyı Türkiye’ye çekmek için bazı kolaylaştırıcı önlemler alınıp, mevzuat değişikliğine gidilmiştir

1980’den itibaren, Türkiye ekonomisinde yapılan yapısal dönüşüm ve bazı değişimlerle doğrudan yabancı sermaye teşvik edilmeye çalışılmıştır. Bunlardan başlıcaları: Serbest Bölge Genel Müdürlüğü’nün kurulması, yabancı bankaların Türkiye’de çalışmaları ile ilgili düzenlemeler, turizm alanında yabancı sermaye yatırımlarının teşviki için Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi ve finansal kiralama ile ilgili düzenlemelerdir (Şimşek, 2004: 130).

Türkiye, 1996 yılında AB ile gümrük birliği anlaşması yapmasına rağmen, bu hareket doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekme konusunda fazla etkili olmamıştır. 2000-2002 yıllarında *Enflasyonla Mücadele, Yeniden Yapılanma ve Reform Programı* sürecinde üç önemli husus üzerinde durulmuştur. Bunlar, kalıcı yabancı sermaye girişi, ihracat gelirleri ve turizm gelirleridir. Bu dönemde, adı geçen kaynaklardan yabancı sermaye yatırımlarının birinci sırada olduğu belirtilmişse de beklenen yabancı yatırımcı ülkemize çekilememiştir.

Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımlar, 2000’li yıllarda devlet politikası olarak gündeme gelen özelleştirmeler sayesinde önemli düzeyde artmıştır.(İ.N.Yalman, Ş.M.

Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Etkileri ve Türkiye'ye Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Koşaroğlu,2017:202) Yabancı yatırımcıların, yatırım yapacağı ülkede, ekonomik ve siyasi istikrar aradığı bir ortamda, ülkemizdeki 2001 krizi, özellikle özelleşen kurumların değerlerinin çok altında özelleşmesinden dolayı yabancı yatırımcılara cazip gelmiş, eski yıllara göre daha çok döviz ülkemize gelmiştir.

Son yıllarda ise doğrudan yabancı yatırımcı çekebilmek için hükümet tarafından her türlü kolaylık sunulmaktadır. Türkiye'nin doğrudan yabancı yatırımcıya getirilen kolaylıklar aşağıdaki gösterilmiştir.

Destek Unsurları	Genel Teşvik Uygulamaları	Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki	Stratejik Yatırımların Teşviki
KDV İstisnası	✓	✓	✓	✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti	✓	✓	✓	✓
Vergi İndirimi	-	✓	✓	✓
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	-	✓	✓	✓
Gelir Vergisi Stopajı Desteği	✓	✓	✓	✓
Sigorta Primi Desteği	-	✓	✓	✓
Faiz Desteği	-	✓	-	✓
Yatırım Yeri Tahsis	-	✓	✓	✓
KDV İadesi	-	-	-	✓

213

Türkiye'deki toplam DYY girişi 1995-2005 arasında 2,2 milyar ABD doları seviyesinde yer alırken, bu rakam 2018 döneminde 13,1 milyar ABD doları seviyelerine yükselmiştir.

Tablo 2: Türkiye'deki Uluslararası Doğrudan Yatırımların Kıymet Olarak Sektörel Dağılımı

Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Etkileri ve Türkiye'ye Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar

(\$ milyon)	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Tarım	47	61	31	38	29	44
Sanayi	5,390	4,258	5,784	3,067	2,022	2,865
İmalat	2,843	2,742	4,237	2,240	1,202	1,999
Gıda, İçecekler ve Tütün Ürünleri	475	451	983	706	198	504
Diğer Metal Olmayan Mineral Ürünlerinin İmalatı	29	158	112	24	64	330
Kimyasallar ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı	272	491	340	288	142	321
Kök kömürü ve Rafine Petrol Ürünleri	236	101	1,809	0	0	164
Bilgisayar, Elektronikler ve Optik Ürünlerin İmalatı	607	926	142	242	157	149
Elektrik, Doğalgaz ve Buhar	1,794	1,131	1,338	677	371	679
Hizmetler	5,086	4,313	6,278	4,420	5,350	3,625
Toptan Perakende	379	1,137	599	688	1,077	1,116
Finans ve Sigortacılık	3,415	1,470	3,516	1,766	1,464	1,041
Bankalar	1,608	912	2,775	1,323	1,137	756
Holding Aktiviteleri	229	226	438	272	288	167
Diğer Finansal Aktiviteler	40	133	185	42	34	80
Sigorta Aktiviteleri	1,538	199	117	128	5	38
Ulaştırma ve Depolama	364	594	1,524	635	1,333	490
Konaklama ve Gıda ve İçecek Aktiviteleri	59	24	11	250	82	238
Gayrimenkul Alımları (Net)	3,049	4,321	4,156	3,890	4,643	5,915
TOTAL	13,563	13,337	19,274	13,950	11,546	13,163

Kaynak: TCMB

2018'de toplam UDY akışında önde gelen sektör %55,5 pay ile hizmetler sektörü (3,625 milyar \$) olmuştur. Hizmetler sektörünü %44 pay ile sanayi sektörü (2,865 milyar \$) takip etmiştir. Alt sektörler bakımından; İmalat alt sektörü 1,999 milyar \$ ile sanayi sektörü altında önde gelen alt sektör olmuştur. Toptan Perakende alt sektörü bir önceki seneye göre 1,116 milyar \$ ile yerini korumuş ve 2018'de de 2. sırada yer almıştır. Toptan perakende alt sektörünü takiben Finans ve Sigortacılık alt sektörü bir önceki yıla kıyasla ufak bir gerileme ile 1,041 milyar \$ olarak kaydedilmiştir. Sanayi sektörüne UDY girişleri 2017 senesine göre %30'luk bir artış göstererek yılsonunda 2,865 milyar \$'a ulaşmıştır. Alt sektörlerde gerçekleşen değişikliklere bakıldığında; İmalat alt sektörü 2018'de %40'lık bir artış ile (1,999 milyar \$) Finans ve Sigortacılık alt sektöründen büyük bir pay almıştır. İmalat alt sektörü aynı zamanda Sanayi sektörünün altında %70'lik pay ile önde gelen sektör olmuştur. İmalat sektörünü takiben Elektrik, Doğalgaz ve Buhar alt sektörü 2018'de %24'lük pay ile 679 milyon \$'a ulaşmıştır.

Kaynak: UNCTAD WIR 2019 Ön Bulgular

Tablo : 3 Türkiye'deki Uluslararası Sermayeli Şirketlerin Sayısı

Türkiye'deki uluslararası sermayeli şirketlerin sayısı 2012 yılında 33.386 iken, 2018 yılı Kasım ayı sonu itibarıyla 65.957' e ulaşmıştır. Ancak Son 5 yıldır şirket sayıları sürekli artmış olsa yurt dışından gelen yabancı sermaye para girişi dalgalı bir özellik göstererek bazı yıllar yükselmiş bazı yıllar azalmıştır.

Sektörler	1954-2012	2013	2014	2015	2016	2017	Ocak- Kasım		1954-2018/
	(Birikimli)						2017	2018	Kasım
Tarım, Avcılık,Ormancılık ve Balıkçılık	516	39	70	46	83	80	74	92	926
Madencilik ve Taşocaklığı	640	25	17	27	21	28	19	23	781
İmalat Sanayii	5.020	321	379	460	426	432	368	546	7.584
Gıda Ürünleri, İçecek ve Tütün İmalatı	517	15	13	16	12	16	15	28	617
Tekstil Ürünleri İmalatı	485	17	39	63	70	38	30	45	757
Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı	554	37	48	35	30	28	25	62	794
B.Y.S. Makine ve Teçhizat İmalatı	423	28	37	28	23	34	24	57	630
Motorlu Kara Taşıtı , Römork ve Yarı-Römork İmalatı	265	10	11	18	19	10	7	17	350
Diğer İmalat	2.776	214	231	300	272	306	267	337	4.436
Elektrik, Gaz ve Su	807	141	141	178	140	129	121	91	1.627
İnşaat	3.050	300	360	491	555	560	499	531	5.847
Toptan ve Perakende Ticaret,	10.992	1.626	2.143	2.378	2.391	2.923	2.662	3.203	25.656
Oteller ve Lokantalar	1.866	83	99	111	134	116	105	195	2.604
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama Hizmetleri	3.092	396	505	584	569	645	572	617	6.408
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	342	25	12	17	19	15	13	14	444
Gayrimenkul Kiralama ve İş Faaliyetleri	5.342	635	712	958	933	1.074	974	969	10.623
Diğer Toplumsal, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	1.719	168	232	306	297	372	347	363	3.457
Toplam	33.386	3.759	4.670	5.556	5.568	6.374	5.754	6.644	65.957

Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Etkileri ve Türkiye'ye Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar

(Milyon \$)	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Sermaye (Net)	9,936	8,371	11,729	6,904	5,532	6,064
Sermaye Girişi	10,523	8,632	12,093	7,534	7,401	6,534
Sermaye Çıkışı	587	261	364	621	1,869	470
Diğer Sermaye (Net)	578	645	3,389	3,156	1,371	1,184
Gayrimenkul (Net)*	3,049	4,321	4,156	3,890	4,643	5,915
Total (UDY)	13,563	13,337	19,274	13,950	11,546	13,163

Kaynak: TCMB

*(Yurtdışında yerleşik kişilerin gayrimenkul alımları dahil)

Türkiye’de Sermaye Girişine Göre DYY Girişi

2018 yıl sonu itibarıyla, Türkiye’ye en fazla sermaye girişi yapan ülke Hollanda, Azerbaycan ve İtalya olmuştur. Bölgesel olarak UDY akışlarının dağılımına bakıldığında ise; Avrupa ülkeleri %65’lik pay ile Türkiye’ye en çok doğrudan yatırım yapan kaynak ülkeler olmuşlardır. Avrupa ülkelerini %27’lik pay ile Asya ülkeleri, %6,8’lük pay ile Amerika ve %0,6’lık pay ile Afrika takip etmiştir.

	Ülkeler	UDY Girişi (milyon \$)	Pay (%)
1	Hollanda	833	13
2	Azerbaycan	516	7,9
3	İtalya	509	7,8
4	Avusturya	465	7,1
5	ABD	446	6,8
6	İngiltere	409	6,2
7	Almanya	349	5,3
8	Lüksemburg	329	5
9	Fransa	293	4,5
10	Tayvan	246	3,7
	Diğer	2,139	32,7
	Total (Sermaye Girişi)	6,534	100

SONUÇ

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının; ülke ekonomilerinin büyümesi, işsizliğin azalması ve yurt dışı ödemeler dengesine önemli katkıları olduğu gibi, yatırım yapılan ülkenin üretim kapasitesinin artması, işletmelerin modernleşmesi, üretim maliyetlerinin düşmesi, teknolojik ilerleme hususunda da önemli etkileri vardır.

Türkiye ekonomisine yatırımcılar gözüyle bakıldığında, büyük bir pazardır. Nitelikli ve ucuz işgücü olması gibi önemli iki avantaja da sahiptir. Ancak gelen doğrudan yabancı yatırımların ekonomik yatırımlarına bakıldığında gelen sermayenin, birçok gelişmekte olan ülkenin gerisinde kaldığı görülmektedir. Türkiye için önemli olan sermaye, teknoloji, yönetim bilgisi vb. alanlarda yenilikler getirecek, istihdam ve ihracat kapasitesini artıracak olan yatırımlardır. Ancak gelen yabancı sermaye; özelleştirmeler, şirket birleşmeleri ve gayrimenkul alımı gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır. Bu ise söz konusu yatırımlardan beklenen hedeflere ulaşamamasına yol açmaktadır. Son 15 yılda doğrudan yabancı yatırım yapan firmaların sayısında ciddi artış görülmesine rağmen, istenilen miktarda yatırım yapılmadığı yukarıdaki tablo verilerinden de anlaşılmaktadır.

Özellikle gelen yatırımcı (portföy yatırımcısı) hisse senedi alımı, tahvil alımı gibi kısa süreli yabancı yatırımlardır; ancak bu tür yatırımlar geçicidir. Herhangi bir ekonomik dalgalanmada yabancı sermaye sıcak parayı ülkeden alıp gidecektir. Ülkemiz bu tür yatırımcı yerine, doğrudan yabancı yatırımcıya önem vermelidir. Bu yatırımcının gelmesi için de yabancı sermayenin önem verdiği; sosyal, ekonomik, siyasal istikrarın yakalanması, merkez bankasının bağımsızlığına dikkat edilmesi, ülkede güven ortamının sağlanması, yabancı yatırımları çekecek ekonomik anlamda muafiyet /indirim /imtiyaz durumlarının ele alınması ve ülke reklamının iyi yapılması gerekmektedir. Ayrıca ülkemize gelen firmalara teşvik verilirken, ülkemize tehdit oluşturabilecek şekilde; ekonominin yabancı devletlerin denetimine bırakılmaması, yurt içindeki firmalarla haksız rekabete girmemesi ve tekelleşmeye yol açmaması için de gereken yasal düzenlemenin ele alınması gerekir.

Hem küresel ekonomideki durgunluk beklentileri, hem de iç pazarda devam eden makroekonomik zorluklardan ötürü, ülkemize gelen yabancı sermayenin 2016 yılından günümüze dek kademeli olarak düştüğü gözlemlenmiştir. Yatırımcıların 2020 yılında birleşme ve satın alma kararlarının negatif yönde etkileneceği öngörülmüşse de, stratejik ve uzun vadeli hedefleri olan yatırımcıların, Türkiye pazarında yerlerini koruyacakları düşünülmektedir.

Sonuç olarak; ülkemiz ağırlıklı olarak akaryakıt ithalatçısı olan, ithalatın ihracattan fazla olduğu, cari açık veren bir ülkedir. Cari açığı kapatmak içinde yatırımları azaltıp tasarrufları arttırmak cari açığı kapatmada yeterli olmadığı gibi ülke ekonomisinin büyümesine de negatif etkisi olacaktır. Ekonomik büyümeyi arttırmak için ihracatın artırılmasına ve nitelikli doğrudan yabancı sermayeyi ülkemize getirmek için çözüm yolları aranmalı, yenilikçi ekonomik politikaların oluşturulması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar,M., (2016), “Doğrudan Yabancı Sermayenin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Örneği” “Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Temmuz, Sayı:13,(92-105).
- Ayaydın ,H., (2010),“Doğrudan Yabancı Yatırımlar ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Türkiye Örneği”, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, (Nisan), Sayı:26.
- Alagöz;M. , Erdoğan,S. ve Topallı, N., (2008), “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Deneyimi 1992-2007”, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi ,Vol:7/1, (79-89) .
- Arıkan, D. (2006), Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, İstanbul: Bayraktar, F. (2003) Dünyada ve Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Genel Araştırmalar, GA/03-1-1, Ankara.
- Bal, H.(2000), “Yabancı Sermaye Yatırımlarına Yönelik Uluslararası Kuruluşların Faaliyetleri ve Türkiye Ekonomisinde Yabancı Sermaye Yatırımları”, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.6, S.6, ss.239-263
- Bal, H.Göz,D.(2010). Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 19, Sayı 2, Sayfa 450 – 467
- Ekinci ,A., (2011), “Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Büyüme ve İstihdama Etkisi: Türkiye Uygulaması (1980-2010)” , Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi,(Ekim), Cilt: 6/2, (71-96) .
- Güçlü, Y. (2003), “Yabancı Sermaye Çekimi, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmaları”, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, S.8.
- Karluk, R. (1983), Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları, İTO Ekonomik Yayınlar Dizisi, No: 13, İstanbul.
- Kar M. ve Tatlısöz F.(2008), “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerini Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi” KMU İİBF Dergisi Yıl:10 Sayı:14.
- Karagöz K. (2007), “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerini Belirleyen Faktörler:1970-2005” Journal of Yaşar University, 2(8), 927-948.
- Seyidoğlu, H. (2007). Uluslararası İktisat Teori, Politika ve Uygulama, İstanbul: Güzem Can Yayınları
- Şimşek, M. Behdioğlu, S. (2006), İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 20 Eylül Sayı: 2
- Yalman, İ. N. ve Koşaroğlu M.Ş (2017),” Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Büyüme ve İşsizlik Üzerindeki Etkisi” , Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi, 1(2), 191-205.
- <https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2018/unctad-dunya-yatirim-raporu-sunumu-2018-yased.pdf>
- https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2019/YASED_UDY_Yılsonu_Raporu_2018.pdf
- <https://www.tcmb.gov.tr/>
- <https://unctad.org/en/Pages/statistics.aspx>